

עומדת האמונה, והמה יסוד ועיקר כל התורה והמצוה, ולכן על כוונה זו עשו בהמשכן המרמז על התורה והמצוה, שני אדנים שני אדנים ליסוד תחת הקרש האחד, לרמז על האמונה העומדת על שני יסודות אלה.

ובזה יובן מה שכתב בעל הטורים (פ' פקודי) שכנגד מאת האדנים תקנו חכמים לברך מאה ברכות בכל יום, [יעו' במדרש רבה פ' קרח י"ח וז"ל: הוקם "על" כנגד מאה ברכות, שבכל יום היו מתים מישראל מאה אנשים, בא דוד ותקן להם מאה ברכות, כיון שהתקינם נעצרה המגיפה], ולכאורה אינו מובן השייכות של הברכות להאדנים, ולמה לא תקנו כנגד הקרשים שהם מ"ח, או כנגד הקרסים שהם חמשים, אולם לפי האמור שהאדנים מרמזים על האמונה, וכן ענין כל הברכות הוא ג"כ להאמין שכל דבר ודבר, קטן או גדול, נעשה במאמר וחפץ ה' ורצונו, הן לטוב או למוטב, [וכמוש"כ ג"כ בחי' אגדות מהרש"א במס' שבת דף ל"א, ע"מ שאמרו שם, אמונת זה סדר זרעים, וז"ל: עיין פירש"י ותוס', ועוד י"ל דעל מסכת ברכות שהיא הראשונה בסדר זרעים קאמר אמונת, על שם מאה ברכות הנזכרים בה, וגדול העונה אמן עליהם עכ"ד], והיינו שכל ענין הברכות הוא מיסוד האמונה, ולכן תקנו מאה ברכות כנגד מאת האדנים, כי שניהם הם מענין אחד והוא האמונה.

בטעותם בחשבון ולחכות עד תשלום היום למחרת, וזהו שאמרו בירושלמי דלפי שחטאו במחצית היום, היינו שחטאם היה במה שלא חיכו עד שיעבור כל היום, דרק אז היה תשלום חשבון הארבעים יום, ותיכף למחר ה' בא משה עם הלוחות והיו הלוחות הראשונות מתקיימים והיה שלום על ישראל עד העולם, - ולכן צוה הקב"ה שיתנו מחצית השקל, ושיעשו מהם האדנים המורים על האמונה, כדי שיחדור בלבם כי תמיד עומד האדם רק במחצית ובאמצע פועל ה', ולא בהשלמתו, ודעה זו היא קיום ויסוד האמונה, כמבואר לעיל.

(ו) ולפי המבואר שהאדנים מרמזים על האמונה, יש ליתן טעם ג"כ מה שעשו שני אדנים תחת הקרש האחד, ע"פ מה שכתב הרמב"ן (פ' יתרו) דלכך שני הדברות הראשונות שמענו מפי הגבורה ברור ומובן לכל, ושאר הדברות שמעו מפי הקב"ה רק קול דברים, ומשה רבינו ביאר להם להבינם, משום שאנכי ה' אלקיך שהוא האמונה בה', ולא יהי' לך אלהים אחרים שהוא איסור עבודה זרה, הם עיקר לכל התורה והמצוה, ע"כ, והיינו דגם הדיבור של לא יהי' לך אלהים אחרים, פירש הרמב"ן שהיא המניעה שלא יאמין באחד ממלאכי מעלה ובכל צבא השמים, בלתי לה' לבדו, וא"כ אלו שני הדיברות, הא' להאמין בה', והב' שלא להאמין בשום דבר אחר שבעולם, עליהם

ושחקת ממונה הדק וגו' (ז. לו)

בגמרא כריתות (ו' ז'), אמר מר, כשהוא שוחק אומר היטב הדק היטב, מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר ר' יוחנן כשם שהדיבור רע ליינן כן הדיבור יפה לבשמים; וכן הוא בגמרא מנחות (פ"ו א') על המשנה שם, זרק הגיר הקיש בקנה, שואל שם בגמ'

באר כי תשא יוסף שבה

ולינוא ליה מיומר, מסייע ליה לר' יוחנן דאמר ר' יוחנן כשם שהדיבור יפה לבשמים כך הדיבור רע ליינ.

הדיבור, ומזה יש לנו לקחת לימוד שבענינים הגשמיים והחומריים יש למעט הדיבור עד כמה שאפשר, והבשמים שהן הנאת הנפש והנשמה, יפה להן הדיבור, ובכך יש מזה לימוד שבענינים הרוחניים צריך להרבות בהן הדיבור, וזהו שאמר ר' יוחנן כשם שהדיבור יפה לבשמים, שהוא מה שהנשמה נהנית בהן, כך הדיבור רע וקשה להיין, שהוא הדבר שהגוף חומד ונהנה ממנו, [וכמו שכתב רש"י בשיר השירים על הפסוק כי טובים דודיך מיין: כל סעודת עונג ושמחה נקראת על שם היין שנאמר וכו' עיין שם] שבהן צריך למעט הדיבור, וסייג לחכמה שתיקה, ומהתבוננות באלה שני הדברים שטבעם הפוך, יש לנו להתבונן ולהסיק במה להשתמש עם הדיבור ובמה להמנע ממנו.

דוגמא לזה, מה שאמרו בגמ' ערכין (טו ב), אמר לו הקב"ה ללשון, כל אבריו של אדם זקופים ואתה מוטל, כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים, ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר, מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה, שלכאורה סוף סוף ידוע דאף שהוא מוטל ואף שהוא מבפנים בתוך שתי החומות, נקל להשתמש בהלשון יותר משאר האברים, אע"פ שהם זקופים ומבחוץ בלי חומות, וא"כ מה מועיל לו כל אלה, אלא הכוונה שהאדם ישים על לבו ולהתבונן למה עשה הקב"ה את הלשון באופן זה שיהיה שונה משאר האברים, אלא כדי שישים אל לבו להתבונן על אופן ברייתו לדעת מזה איך להשתמש בו, וכן אמרו בגמ' כתובות (ה ב) מפני מה אצבעותיו של אדם משופות כיתדות, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון

ויש להביין, מה זה בא ר' יוחנן ללמדנו במה שצירף אלו שני ההפכים להשוותן יחד לומר "כשם" שהדיבור רע ליינ כן הדיבור יפה לבשמים, וכן במנחות שם להיפך, "כשם" שהדיבור יפה לבשמים כך הדבור רע ליינ, אם כוונתו רק להודיע שהדיבור מזיק ליינ ויפה לבשמים, היה לו לומר רק שהדיבור יפה לזה וקשה לזה, וכעין שאמרו בגמרא (נרכות מ"ד) טחול יפה לשינים וקשה לבני מעיים, כרשין יפין לבני מעיים וקשין לשינים.

ואולי י"ל, שר' יוחנן בא להעיר לשום לב על שני הדברים היין והבשמים, שטבעם הפוך שהדיבור יפה לזה וקשה לזה, שנתבונן בהם מה טעם עשה הקב"ה ככה שהדיבור יזיק ליינ וישביח את הבשמים, אלא כדי שנלמוד מזה איפוא ובמה להשתמש עם כח הדיבור לדבר בס, ובמה ואיפוא למנוע ולחדול ולשתוק מהדיבור.

והנה ידוע שהיין הוא מתענוגי החומר החומד ומתאוה לשתייתו, שלכן באו עליו כמה אזהרות מן הכתובים ומחז"ל שלא ימשכו אחריו, ולעומת זה הבשמים שהן לריח, אמרו בגמ' (נרכות מ"ג) איזהו דבר שהנשמה נהנית ממנו ואין הגוף נהנה ממנו זה הריח, והנה בעניני החומר טובה השתיקה ולמעט בדיבור עד כמה שאפשר, וכמו שאמרו (אבות פ"ב) כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי "לגוף" טוב משתיקה, וכן בחולין (דף פ"ט) אמרו, מה אומנתו של אדם בעולם הזה ישים עצמו כאלם, יכול אף לדברי תורה, תלמוד לומר צדק תדברון, וכל זה יש ללמוד מאלה שני הדברים, שהיין שהוא הנאת הגוף ומתענוגי החומר, קשה לו

אופן להשתמש בו, וכן הכוונה בכאן לדקדק ולהתבונן מאופן וטבע הדיבור איך שקשה לייך ויפה לבשמים, וללמוד ממנו לדעת איך ומתי להשתמש בדיבור ומתי להמנע ממנו, ולכן הדגישו זה במלת "כשם", בשני האופנים הנ"ל, ללמוד ולדעת מאופן טבעו על ההנהגה וההשתמשות בדיבור.

יניח אצבעותיו באזניו, וכן אמרו שם תנא דבי ר"י, מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה, שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה, ע"כ, והיינו שהאדם צריך לחקור ולדקדק בכל דבר ודבר ובכל אבר ואבר, למצוא טעם מפני מה עשה הקב"ה דבר זה בצורה זו וללמוד ממנו איך ובאיזה

ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה (ל א).

(ב)

בגמ' ברכות (נ"ט א'), א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן, בצלאל על שם חכמתו נקרא, בשעה שאמר לו הקב"ה למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים, הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן, אמר לו, משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים, ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן, כלים שאני עושה להיכן אכניסם, שמה כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, אמר לו, שמה בצל א-ל היית וידעת.

וחקר, וכי צריך הוא שאנו נעשה לו מקום למשכן ולמקדש, ועל כורחך שכל ענינו הוא גבוה מעל גבוה בענינים רמים ונשגבים, ובפרט שכל אופני ופרטי עשייתם קיבל משה מפי הקב"ה איך ובאיזה אופן לעשותם, הן במנין הקרשים והיריעות והקרסים וכו', וכן בכל כליהם כל פרט ופרט מפורש ומפורט מפי הקב"ה עד לאחד, ומשה בא ואומר לו כך וכך צוה הקב"ה לעשות, וא"כ מה שייך בזה ראי' וטענה ממנהגו של עולם, שיצטרך הקב"ה לבנות משכנו כמנהגם של בני אדם הבונים בית לכבודם ולתועלתם; גם שאלתו וטענתו השניה שטען כלים שאני עושה להיכן אכניסם, אינה מובנת, דהא תינח אם תיכף כשגמרו את המשכן היו מעמידים אותו, ואח"כ כשהיו גומרים כל כלי וכלי היו מכניסים אותם לפי סדר עשייתם וגמרם, אבל כיון דאפילו כשעשו את המשכן לא העמידו

יש להבין בזה, כיון שבצלאל אמר לו למשה תשובה וראיה ממנהגו של עולם, שבונים בית בתחלה ואח"כ מכניסים לתוכו כלים, וגם טען ושאל כלים שאני עושה להיכן אכניסם, אם כן מובן הוא לפי הנוהג וטבע הדברים שבתחילה צריך לעשות המשכן כדי שיכניס בהם הכלים שיעשה, אם כן אין ראיה מזה שהי' בצל א-ל, שאמר לו משה על זה שמה בצל א-ל היית וידעת, כיון שטענתו היתה ע"פ הנוהג וההגיון.

אולם באמת שאלתו של בצלאל אינה מובנת, ראשית, מה זו שאלה וטענה ממנהגו של עולם, וכי הקב"ה צריך לעשות המשכן כדרך מנהגו של עולם, והרי כל עיקר המשכן והמקדש אינו כלל דבר מובן לפי ההשגה השכלית הפשוטה לפי דעת ומנהגו של עולם, שהרי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו ושכינתו בשמי שמים העליונים עד אין סוף